

Kmetijske poskušnje.

(*Polže na njivah pokončati.*) Znano je, da polže pokončaš, ako jih z apnam pošupaš. Hočeš pa to s pridam storiti, mora biti 1) apno v prav drobno štupo zmleto, skozi drobno sito presejano in popolnoma suho; 2) njive, na katerih so polži, naj se zvečer in zjutraj, kadar začno nad sadeže lesti, o gorkim vremenu brez vetra, pošupajo. Čez en teden je dobro še enkrat pošupati, da se tudi tisti polži pokončajo, ki so po prvem šupanju še živi ostali.

Pogled po Senožški okolici na Notrajskim.

(Konec.)

Vsakimu se mora milo storiti, ako razdertijo v jamskim gojzdu vidi, v katerim večidel le hoje in bukve rastejo. Kdo pa je tega kriv? Alj samo kmetje? Ni res, tudi lesniki (gojzdnarji), ki se po gojzdnih postavah prav nič ne ravnaajo. V poprejšnjih letih je kmet sekal, kjer se mu je ljubilo, če je le kupšino v Lاندolu plačal; zdaj pa, kakor slišimo, v vsih krajih gojzda lesniki za kupčijo in hišno potrebo drevesa odkazavajo. De je to za gojzd grozno slabo, se že zdaj vidi; goljave v gojzdu so velike; nekteri kmetje sekajo tako tje v en dan, de posekano drevo mnogo družih dreves in mladine podere, mladino pozimi sneg polomi in merzlina vzame, ker njeno streho, namreč veči drevesa posekajo, kar pa od mladine ostane, živina pojé. Zjokati se je, ako se zagleda okolica oglarije, ki je že zdaj kamnitnemu Krasu enaka. Kmetje! kmalo boste namest gojzda samo skalovje imeli, in objokovali boste svoje nespametno ravnanje. Tebe, vlada, pa prosimo za pomoč, ki je silno potrebujemo; ako je ne dobimo, bomo kmalo s slamo in z gnojem kurili.

Zdaj se pa v Hrenovško faro podajmo, kjer imajo fajmoštra, tri kaplane in slovensko šolo. Kmetje te fare imajo prav dobre zemlje, ktere po 2000—4000 goldinarjev veljajo, ali clo malo se za-nje pečajo, in se rajši po cesti vlačijo, ki je poguba kmetam.

Hrenovčani in tudi sosedje so s svojo živino in svojimi vozmi vedno na teržaški cesti, pa koliko dobička imajo od vožnje? Poprej ko blago v Terst perpeljejo, se oglasijo skorej v vsih kerčmah (oštarijah), in se z dobrim vincam nalivajo, uboga živina pa tobak pije, in zavolj tega večkrat na cesti pogine. Kar je arabski konj med konji, je Hrenovski med merhami, in če bi imeli postave zoper terpinčenje žival, kar bi bilo prav potrebno, bi bilo s Hrenovčanam grozno veliko opraviti. Voznik pustí na cesti denarje in gnoj, ki bi ga na zemlji močno potreboval, pride iz vožnje s prazno mošnjo pijan domú, in tepe ženo in otroke, ki so domá stradali. Zabrede zavolj pijanosti in drugih napčenost v dolgove in pride kmalo v roke cesionarjem; če je pa v takih rokah, gorje mu! se že vé, kaj da se bo z njim zgodilo. Popustite tedaj kmetje, kar narbolj more biti, vožnjo, in poprimite se rajši kmetijstva, ker imate dobre in rodovitne zemlje.

Pojdimo zdaj čez teržaško cesto, ki smo jo v Razdertim popustili, v vlepim kraju ležeče vasi Sajavče in Rakulik in v Lozo, ki je kot Berda vlastnina kneza Porcija-ta. Oba gojzda imata okolj 2000 oralov in od nju bi morali ravno to pisati, kar smo od jamskiga gojzda povedali. V Lozi kmetje mnogo polhov nalovijo, in če ravno ni pri tem lovu veliko dobička, je vunder boljši polhe, kot sovražene muhe loviti.

Zdaj se pa čez goro sv. Urbana v zgornje Ležeče podajmo, ktera vasica prav nič znana ni. Za naprej bo pa bolj znana, ker bo blizo nje kolodvor železnice. Ne delječ od te vasi bodo, in sicer od Čep-

nuga do Famel, okolj dve uri hodá dalječ šest podzemljiških cest (tunelov) naredili, ki bojo z zidanimi mostmi (viadukti) sklenjene; zidanje, ki ga ni enaciga v našim cesarstvu.

Uremska dolina, kinč Senožške okolice, se začne na podnožju Ležeškiga hriba. V nji je mnogo nogradov, v kterih Uremci na letu okolj 2000 veder vina dobijo, sadja je tudi včasih toliko, de ga za več kot 2000 goldinarjev v enim letu v Terst prodajo. Zrejo ováč prebivavci Uremske doline tudi veliko pridobijo. Samo dva posestnika imata okolj 1000 ováč, ki jih poletu na snežniškem gojzdu alj na Nanósu, po zimi pa v Istrii pasejo. Volno Hočevanjem prodajo, alj pa sukno iz nje tekajo. Pred nekimi leti so v teh krajih tudi premog kopali; pri tem kopanju je pa bila zguba in zavolj tega so ga popustili.

V Uremski dolini, ki ima čez 1000 prebivavcov, je fara s fajmoštram in kaplanam; cerkev je lepa in ima pet iz marmorja narejenih oltarjev. Žali Bog! de nimajo šole, in Bog vé, zakaj de so učitelju slovó dali?

Reka, ki krajnsko in premorsko deželo mejí, teče blizo Urem, pod vasjo Matavn (Št. Kocjan) v jamo, ki jo je dr. Šmidl popisal.

V Matavnu prebiva iskreni Slovenec, gospod Mahorčič. Ni dolgo tega, ko je v Sežani in sicer sodii slovensko tožbo podal, na ktero je slovenski odvet dobil. Slava uradniku, ki je ta odvet naredil, in k lepimu izgledu naj bo svojima tovaršama, ki nerazumljivo laščino rabita.

Iz Uremske doline pride popotnik na hrib Gaberk, z njega pa v vas Sinadole in odtod čez teržaško cesto v Dolenjo vas, in se močno čudi, če zvé, de je vsaka teh vasi tudi županija, in de je v senožški okolici toliko županov. Vasica s 174 prebivavci ima svojiga župana in svoje svetovavce; vsaki hip se sreča kak župan alj svetovavec; en zbor teh gospodov bi bil večí, kakor je bil zbor poslancov v Beču.

Kdaj se bodo te županije z večimi združile?

V Dolenji vasi ni druge imenitnosti, kot stari tabor in stolp, v kteriga so kristjani pred Turki pobegovali. Pri pogledu razvaline se spomni popotnik starih časov in starih šmarnih petic; mi pa končamo svoj popis, in nadjamo se, de nismo boba v steno metali.

Poslednje

pismo rajnciga gospod Vertovca vredniku Novic *).

Iz Št. Vida 19. augusta 1851.

Predragi prijatel! Izmed mojih vunanjih prijatlov ste Vi bili z gosp. Šmidam in svojim očetam in bratam prvi, ki ste me od daljniga o moji bolezni obiskali. Celi čas svojiga življenja Vam bom za ta živi dokaz Vaše prijaznosti hvaležen.

Enmalo sim boljši; vunder omagujem med upanjem in boječnostjo, kaj de bo z mojo boleznijo. Trebuh in noge mi zdaj zlo otekajo; zdravnik si prizadevuje, otekline splahniti; vse moje zaupanje setedaj opira na zdravilno vodo (Franzensbrunn), in to mi je tolikanj bolj treba, ker pri vsem tem, de mi jed diši in de mi prav dobro strežejo, vedno bolj moč zgubivam, de še dveh minut ne morem na nogah biti.

Povabilo k velikimu zboru v Solnograd sim — na stran položil. Prav ljubo mi pa je, de Vi greste tje;

*) Če drugi narodi poslednje pisanja svojih imenitnih mož kot častitljive spominke razglasujejo, hočem tudi jez poslednje pismo našiga nepozabljiviga, vsim Slovencam predraziga domorodca občinstvu izročiti, ker je to pismo mende poslednje pisanje tistiga moža bilo, ki nam je toliko slavniga spisal. Posebno pa bo razglas tega pisma častitim bravec tudi zato vseč, ker bojo iz njega zvedili: kako z njegovo občno zgodovino stoji. Vred.

mesto in okolica Solnograška Vam bo jako dopadla. Prihodnjiga mesca septembra mislim zbor naše kmetijske podružnice skup poklicati, de naj si namesto mene vedno bolniga — noviga predstojnika izvoli.

Rokopis moje zgodovine, ktere tudi v bolezní nisim pisati nehal, sim o preselitvi *) založil; vse leži še zmešano, kakor prvi dan selitve, ker dosihmal še nisim toliko moči imel, de bi bil mogel vsiga v red djati. Vunder sim rokopis unidan našel, in nektare razdelke prebravši se prepričal, de zgodovina, čeravno za ljudstvo pisana, bi utegnila morebiti vunder tudi omikanim Slovincam koliko toliko všeč biti. Berž ko bom le nekolčikaj okreval, si bom na vso moč prizadjal poslednjih 3—5 razdelkov, ki moji zgodovini stariga in srednjiga časa še manjkajo, izdelati. Po tem jo bom Vam berž poslal; obseže kakošnih 50 pól. Ali bom zamogel tudi zgodovino noviga časa dokončati, sam Bog vé. Zato bi mi ljubo bilo, de bi v naših „Novicah“, od kterih se tudi v bolezní ločiti ne morem, še sadaj nič od mojiga dela ne spomnili, de naši prijatli ne bojo prezgodaj kaj pričakovali, česar bi dognati ne mogel.

Diplome novim udam kmetijske družbe sim včeraj prejel in jih bom po priložnosti razdelil.

Če ravno mi je zdravnik pisanje oistro prepovedal, sim Vam vunder za svojo slabo moč dolgo pismo pisal. Ostaníte zdravi, preljubi prijatel! in priporočite me g. predsedniku in g. odbornikam kmetijske družbe in vsim našim prijatlam.

Vedno Vaš

pravi prijatelj
Matija Vertovc.

En večer na gori nad Soderšico.

(Konec.)

Zdaj deklica na postelji poklekne, si ustnice zbrišuje, ž njimi giblje, se na persi terka, se z obrazam posteljne odeje dotakne in se spet sklone. Ravno med tem časam bi ona sveto hostijo prejeti imela. Nihče iz med nas je scer iz oči ne pusti, vendar ker sim nekoliko na strani stal in je nisim na ravnost v obraz vidil, nisim ničesar zapazil. Moja dva duhovna tovarša pa, pred njo stoječa, sta nekaj beliga na jeziku vidila, tako tudi zdravnik, ki se ravno v tej dōbi k nam oberne, rekoč: „kosček beliga papirja, kakor je za smodke prižigati, ima na jeziku“. Na to se deklica na levo stran vleže, in jez ravno pri zglobovu postelje stoječ, jo zaprosim: „Lenčika, véš da sim duhoven, in da v svojih nevrednih rokah pri daritvi sv. maše praviga živiga Kristusa deržim, ravno tako tudi kader koga previdim; pokaži, kaj imaš v ustih, zakaj jez smem viditi in tudi se z roko dotakniti“. Ali ona se nič ne zmeni o tej reči. Torej pričujoče okoljšine tehtavši, rečem po nemško: „Das ist Spiegelfechtere (to je sleparija)“, zakaj po slovensko se mi kar ni varno zdelo svoje misli izustiti, ker bi jo bil utegnil skupiti od slepoverniga ljudstva, ki je brez sleherniga pametniga vzroka zdihvalo in na glas jokalo!

Poslednjič še deklica na postelji poklekne in moli k materi božji, da naj ona prosi posebno za nevernike; saj jih dobro poznaš. Ta pristavek, mislim, da je nam veljal, ki smo le stojé zraven postelje gledali.

Vpričo nas se hoče zdravnik še ran prepričati. Kar bi za rane veljati imelo, je manjši od vinarja, in zunajna stran roke je okrog rane zdrava, in tudi, kolikor se je skozi spoko tako imenovane ranske hraste vidilo, je koža pod hrasto takošna, kakoršna je drugod po roki. Znotranje strani rane, to je, dlani, pa ni hotla pokazati, da ravno jo je zdravnik prav prijazno pro-

**) Rajnki je potem, ko je iz duhovniga pastirstva v Št. Vidu v pokojni stan stopil, se preselil v hišo svojiga ljubljenniga stričnika tudi v Št. Vidu. Vred.

sil in tudi njene perste rahlo nagibal, da bi dlan odperla, pa mu je deklica roko zmaknila, rekoč: bolí. Prašali smo, če ima ona tudi na nogah rane, in ako bi jih viditi mogli. Pa se je nam odgovorilo, da je teško nogovice, ktere ima na nogah, izzuti. Torej smo zalovaje, da smo tri četertinke ure zijale pasli, se zopet odpotili.

Nisim scer tega, kar smo vidili, nikdar mislil razglasiti; pa ker sim pred nekimi dnevi slišal od nekih ljudi, ki so več dni zgubili, da so do te deklice prišli, nespametno terditi, da kdor ne verje, da so to čudeži, in sam tje ne gré gledat, ima smerten greh, sim za dolžnost spoznal, svetu resnico odkriti.

Take nespametne babele okrog po daljnih krajih z razno zmišljenimi pristavki zvoné, kako se ljudje jokajo, ki pridejo deklico gledat, — kako ona pridigje, da ji skorej je malo kje kakošen pridigar kos, in tacih kvant več. Tako brezglavno bledenje in kvasenje pa marsikteriga kratkovidniga zbega, da res začne v tem več misliti in verjeti, kakor je treba. Ravno iz tega namena, da bi ljudje za prazne reči časa ne zapravljali, razglasim, kar smo natanjko vidili, in česar se pred nikakoršno oblastjo povedati ne bojimo.

Pomote zatirati, je duhovšine imeniten poklic, in resnica je čez vse; zatorej pa pisatelj nikogar, ki je v tej reči drugih misel, razžaljivo in sovražno ne napada, dasiravno pisavec brez ovinkov pové, da on s štirimi tovarši v tej reči brez greha in sleherniga suma nevere ostane — neverni Tomaž, ki bi ga le cerkvena, nikdar pa zgol človeška veljava preveriti zamogla.

Jok pa in solze, s kterimi od dalje množica, posebno ženski spól, goro nad Soderšico namakat hodi, nimajo clo nikakoršniga pametniga namena; vsakteri bolnik je po stopnji svoje bolezní bolj ali manj usmiljenja vreden; tako tudi bolna gorska deklica. Ker pa že vsak v svoji okolici kaj bolnikov najde, naj se tisti, kteriga jok mika, pri domačih bolnikih solz znebi.

Da je pa deklica tako izverstna oznanovavka božje besede, je smešna govorica slepih nevedčev. Za gotovo rečem, da, ako bi v cerkvi kterikrat duhoven tako blêdel, kakor to revše včasih blêde, bi se umni poslušavci zoper njega hudo pritožili.

V vsakteri farni cerkvi stanuje Jezus pod podobo kruha; tako tudi gotovo pri daritvi svete maše. Zakaj torej tisti, ki na goro k deklici jokati in zdihovat hodijo, tam ne jokajo, kjer je gotovo Jezus na posebno vižo pričijoč? Ali je kteri angelj iz nebes koga zagotovil, ali je ktera brezmotljiva veljava porok, da deklica na gori brez človeških rok sveto obhajilo in druge jedí prejema?? Kteri prav molijo, molijo Očeta v duhu in v resnici, piše sv. Janez v 4. poglavju. Ali pa tisti na gori v resnici molijo, ki od obhajila, ki ga deklica prejme, kakor smo vedili, pomoči išejo, je nas močno dvomilo *).

Boga moliti v resnici, in čudeže njegove vsemo-gočnosti spodobno častiti, ne potrebujemo bolnih dekličev, kterih bolezní se mende ljudém kaže, kakor komedije v gledišu.

*) Mi pa vprašamo: kako dolgo bojo višji oblasti še pripustile to gorsko komedijo, ki v malikovavsko tamoto sega? Ali ni njih dolžnost, takim škodljivim pomotam konec storiti? Naj prepovedó le shod k temu dekletu, in kmalo bo vsih teh domišljenih čudežev konec; komediant le z veseljem igra, kadar ima veliko gledavcov okoli sebe. Čutnice uboziga bolniga dekleta morajo po tolikrat ponovljenih in gledavcam v strežbo podaljšanih božjastnih napadkih že tako oslabilene biti, da terja tudi občinska skerb za človeško zdravje, tem shodam konec storiti in deklé ali doma zdravniku izročiti ali ga v bolnišnico dati. — Ko smo unidan v Solnogradu bili, smo vidili obiskaje bolnišnico tudi deklico enake bolezní tam, in ravno smo stopili v izbo ob koncu taciga napadka, v kterim je pa imela, namesto božjih reči, z